

TERMÉSZETBARÁT

Kolozsvar,

február 10-én 1848.

Harmadik év.

TARTALOM: A kutya hasznai különböző földtájakon II. — A múlt Január Kolozsvárt. — A libánoni czedrus. Csillagászati újdonságok. — Kolozsvári időjárás adatok.

A kutya hasznai különböző földtájakon.

II. Ezennel Afrika felé vesszük útunkat, ezen földrész kietlen, pusztá vidékein vizsgálándók azon hasznos szolgálatokat, melyeket a kutya teszen urának — az embernek. E tekintetben legelőbb is Lichtensteint választjuk vezérül, ki e jelen század első éveiben utazott a Joreményfok tájain. „Megérkezésünk első éjszakáján — mond ő — gazdánk kutyái egy nagy, babos hiénát, melyet hihetőleg az éhség üzött a juhnyájhoz, a ház közelébe halálra mardostak. A rabló állat teste és még két kutyáé, melyek csakugyan halállal lakoltak, még a csatapiacson feküdtek. A több megsértettek a ház árnyas oldalánál feküdtek és sebeiket nyalták. Nem egykönnyen lehet bátrabb és vitézebb kutyákat találni az afrikai gyarmatosokéinál; és e tulajdonságukat semmi egyébnek nem köszönik, mint azon veszélyteljes viaskodásoknak, melyekben gyakran van alkalmuk a hiénákkal és párduczokkal mérközni. A juhtenyésztést üző gyarmatosok lakhelyein gyakran tíz—tizenöt ily nagy kutyát is láthatni, melyek oly gonoszak, hogy sem éjjel sem nappal nem közelíthetni gyalog a lak felé. Rendesen a megölt juhok hulladékaival táplálják, s mégis közönségesen oly soványok és karcsuk, hogy azt vélné az ember, maga az éhség költözött beléjük. A legközönségesebb fajta egy agár-faj; ezt a leghasználhatóbbnak tartják s három képes a legerősebb párduczot is megölni. Ezen mesterséghez jókor hozzá szoktatják, s kiváltképpen azért igen hasznosok, hogy sok löport és go-

lyobist kimélnék meg, melyek közül mindenik bizonyos időben, midőn a kivitel Európából meg van szorítva, a gyarmatosok között nagyon szűk szokott lenni. Némely majorokban láthatni, miszerint két három kutya kimegyen magára vadászni, hogy uroknak jó izü sültet szerezzenek, és a valamenynyire vad bőségében lévő vidékekben ritkán történik meg, hogy legalább egy szarvast ne fogjanak. Ezen esetben közülök egy haza megyen és addig nem nyugszik, míg valaki vele nem megyen, hogy a kapott ragadományt haza vigye. A többiek ez alatt a vad mellett maradnak, hogy a ragadozó állatok ellen védjék. Lichtenstein éppen látta egy majorban, hogy a kutya haza ment, ura körüli minden forgódásai által tudatta, hogy valamit fogtak. Ekkor körülnéztek a kutyák közt s látták, hogy még kettő hiányzik. Ez eléggé bizonyította, hogy a kutyák önkénytelen vadászatra mentek s midőn Lichtensteinék a kutyát követték, egy háromnegyed órányi távolságban valójában föltalálták a két kutyát egy megölt szarvas mellett feküve. Az állat torkát kiszakasztván csak az ott kifolyt vért nyaldosták; e foglalkozásban a gazda sem gátolta meg őket, sőt inkább jutalmul ott helyben — mint szokták — a belét is oda adta. — Bármily hasznos követője legyen is a kutya az embernek különböző földöveken, szolgálatja sehol sem jótékonyabb, mint a magányos afrikai gyarmatosoknak, és jó tulajdonságai még akkor is, ha némileg el vannak vadulva, sehol sincsenek úgy a maga helyén, mint

éppen itt. Mert itt nem csak a tolvajokat és rablókat kell távol tartaniok, hanem még a nálánál erősebb rabló állatokkal is küzdeni és ravaszság, meg álfogások által pótolni a hiányzó erőt. Ha még tanítás is segédül járul, s megtanítja, hogy megrohanások alkalmával a természeti ösztönt elfojtva az ellenséget ne torakon ragadja, hanem fülénél fogva csipje meg, így vetélytársait a legkényesebb helyen támadván meg, annál biztosabban elejti. Nem mondunk sokat, ha állítjuk, miszerint kutyák, még pedig ilyen kutyák nélkül ezen vidékek merőben lakhatatlanok lennének. Ezek tartoztatják távol nem csak az erdők fiait, hanem a párduczot és sáskált, sőt magát az oroszlánt is visszajeszti ezen hű állatok serege, melyekhez vigyázóságra és szolgálatkészségre nézve semmi más szolgát nem hasonlíthatni. Ennélfogva éppen nem lehet csodálni, hogy a gyarmatosok, kik nagyon ragaszkodnak a régi szokásokhoz, más kutyafajról még tudni sem akarnak; egyébiránt ezen kutyák is kezdenek, a juhász kutyákkal elegyülés által, elfajulni. Szép kutyákat az egész gyarmatban nem találhatni; a pudli és vizsla csak az európai uraknál Kapvárosban található. Az angolok az új fundlandi dog-ot s más erős fajtájú kutyákat is vittek ezen vidékre, de úgy látszik az égalyat nem szenvedhetik, minthogy még mielőtt két évesek lennének, aszkorságban pusztulnak el. Ellenben igen nevezetes az, hogy az egész gyarmatban egyetlen egy példát sem tudnak arra, hogy vagy egy kutya megdühödött volna, mi egy új példa arra, hogy ezen betegség nem a levegő nagy melegétől származik.

„Igen feltűnő, hogy a vadok kutyái rendkívül hasonlítanak a délámériai fekete hátu rókához, úgy hogy igen valószínű, miszerint a vademberek lassankint ezen rókát szelidítették meg és ez fajult kutyává. Egyetlen egy európai kutyafaj sem hasonlít anynyira a rókához, mint ez. Ezen kutyák jobb tápszer hiányában a sáskát is örömezt megeszik. Még az is nevezetes, hogy ezen kutyák soha sem ugatnak. Egyéb-

íránt vadak felkutatására igen alkalmasok, különben túnyák és kevésbé vigyázók.

Mily megbecsülhetlen útitárs a kutya a lakatlan pusztákon útzakoknak, élénkül festi Burchel áfrikai útleírásában. Az ök kutyatársulatjok 25 különböző fajú és nagyságu kutyából állott. A különbözőség egy oly vándorlason igen hasznos; mert némelyek hajlandóbbak a vándorokat az emberek, mások az állatok ellen védeni; némelyek az ellenséget éles szaglásuk, mások jó hallásuk által fedezték fel; némelyek vadászatkori gyorsaság, mások vigyázóságuk és ugatásuk által haszáltak. Ezen állatok hasznát, melyek vigyázósága minden fenyegető veszélyt elárul, senki sem képes anynyira felfogni, mint az oly pusztá vidékek útazói, hol mindenféle vad állatok nagy mennyiségben fordulnak elő. Éjszakánként gyakran vizsgálta Burchel a tűz körül alvó emberek mellett heverő hű állatokat, s mint mondja ezen útban tanulta meg őket ember iránti hűségökét becsülni. Midőn a kietlen pusztákoni vándorlás közben a kíséző emberek magaviselete rendkívül felboszantotta, a kutyához mint egyedüli barátaihoz fordult és mélyen érezte, miszerint a haszonleső ember azoknál jóval alantabb áll.

Állatunk dolga legroszszabbul foly a Mahomed követői között. Az az ovi tenger melletti tatároknál még anynyi becse sincs, mint a hűségtelen, háládatlan macskának, melynek joga van, a házba lakni, mindenbe belényalni, még egy tából is enni a gyermekekkel és a felnőttekkel is, sőt azon egy ágyban is hálani. Igen, mert ezt a tiszta állatok közé korolják és a tatár mint a nagy propheta kedvenc állatjának minden kedvét betölti. Ellenben a kutyát — mint minden állatot, mely dögöt és ganét eszik — a tisztátalanokhoz számítják s a szobába még bé sem pillanthat. A tatárok kutyái csak közép nagyságuak, soványok, bozontos, hoszsuzsőrűek. Nagyon mérgesek, csak a faluban ülnék s a nyáj őrzésére nem használják. S mivel egy kölyket sem pusztítanak el, hanem mind

felnövelik, igen nagy számmal vannak a falukban. A tatárok lelkiismeretességet csinálnak abból, hogy a tisztátalan, de nem mérges állatokat meg ne öljék. Minden ház előtt, még a legszegényebbek előtt is van egy néhány. Ha vagy egy marha megdöglik, akkor karácsonjok van, egyébkor sokat éheznek. Sokszor látja az ember, hogy emberganét esznek s tán csakis arra használják, hogy ily módon az udvart kitakarítják. Ezen kutyák nem csak az idegenekre, hanem magukra a tatárookra nézve is nagyon alkalmatlanok, minthogy különbség nélkül mindenkit dühösen megtámadnak. Az idegen útas magára el nem indulhat, ha pedig kiköt velök, nem csekély veszedelembe kerül, mivel az egész falu kutyája megtámadja. Kün a mezőn még a barmokat is megtámadják, a borjúkat és juhokat még meg is ölik.

Konstantinápolyban, hol temérdek kutya van, egészen természetesen élnek és a legnagyobb meleg és szárazság alkalmával sem esnek dühbe. Ezen állatok, melyek Konstantinápoly utszáinak tisztaságára nézve a legnagyobb fontosságuk, monogamiában — páronként — élnek és családukkal egyetemben leghivebb őrzői azon háznak, melyhez tartoznak s melytől eledelőket kapják. Egy ház kutyái világért sem szenvednek meg maguk közt idegen kutyát, mint szintén egy utszabeli kutyacsaládok sem más utszablieket. Különböző utszák kutyái gyakran folytatnak háborút egymással, és csodára méltólag sok oly sajátságos szokás van köztök, mint az emberek között. Ha égés van, iszonyuan ugatnak. Az idegeneket forma szerint megrohanják s öszszetépik: ilykor a segédül menő török csak hush-t kiált s az egész csapat széteszlik. A házi gazdák megható hűséggel ápolják ezen állatokat, nyárban vízről, szaparodás alkalmával pedig hajlékról gondoskodnak számukra. Az idegen hajókkal megérkező kutyákat irtozatos dühvel megrohanják és szétszaggatják. 1838-ban a Konstantinápolyban lakó külföldiek folyamodást adtak bé az iszonyu sok kutya korlátozása végett,

de azt kapták válaszul, hogy „ezen állatok inkább hasznosok mint ártalmasok, minthogy azon sok állati maradványt feleszik, melyek az utcákat szakadalan tisztátalanítják, nálok nélkül a levegő meg fogna romlani.“

Mivel az európai kutyák hasznai ismeretesek, azok elősorolásával nem akarván tért foglalni, csak a sz. Bernhardi híres kutyákét akarom ezenel megemliteni. „A magas sz. Bernhardon — így szól az „Alpenrosen“ czimű zsebkönyv — egy nagyon járt hegyszoros viszen Wallisból (a Schweiczból) Olaszországba. A magas, kopasz sziklavölgyben, örökös hóval borított kőszirtektől bészárva áll a legmagasabb emberi lak a régi világban — a sz. Bernhard kolostora. Itt rendszeren 10—12 jámbor barát lakik, kiknek egyedüli foglalatosságuk abban áll, hogy az utazókat ingyen megvendéglik és nekik minden lehető segédelmet nyújtanak. Az esztendő 8 vagy 9 hónapjában, midőn a hó, köd, zivatar vagy a hólávinák igen veszélyesekké teszik az itteni utazást, ezen papok vagy szolgálk naponta bėjárják a környéket, az eltévedteket fölkeresendők, a veszélybeesetteket megszabadítandók. Már sok évek óta használnak a szerencsétlenek megszabadítására jól megtanított nagy kutyákat. Ezek vagy magukra mennek ki a keresésre, vagy a barátok viszik magukkal. Mihelyt a kutya vagy egy szerencsétlent megszagol, nyilsebesen visszátér urához s ugatás, nyivogás vagy nyugtalan szökdenéselés által tudatja felfödözését. Ekkor megfordul s nézve vissza, ha vajjon mennek-é utána, urát azon helyre vezeti, a hol az elszerecsétlenedett fekszik. Ezen kutyák nyakába gyakran egy kosárba egy üveg pálinkát vagy más erősítő italt és kenyeret tesznek, hogy valamely kifáradt vándornak oda vigye. Ily kutya volt Barry is. Ez tizenkét éven át volt fáradhatlan, munkás és hű az emberiség szolgálatában, s ő csupán egyedül több mint negyven ember életét mentette meg. Az általa kitüntetett buzgalom valami rendkívüli dolog volt. Őt soha sem kellett kötelességére figyelmeztetni. Mihelyt az ég

borulni kezdett, köd mutatkozott, vagy veszélyes hófuvatag látszott, nem lehetett többé a kolostorba tartani. Ilyenkor nyugtalanul és ugatva járt szét, újra meg újra elment a veszélyes helyekre, hogy megnézze, ha vajjon nem tudna-e vagy egy súlyedőt visszataroztatni vagy valamely hóval eltemetettet kiásni s ha maga nem tudott segíteni, rendkívül nagy lépésekkel a kolostor felé sietett és segedelmet vitt. Midőn megvénült és elerőtlenült, a kolostor priorja Bernbe küldötte, hol megdöglött s a muzeumba tették.“

Különböző utazók elbeszélése szerint sok nemzeteknél szokásban van, hogy a kutyát megesszik. Így például a tungusoknál, chinaiaknál, grönlandiaknál és eszkimoknál. Afrika aranypartján, mint Bosman mondja, meghizlalják, vásárra hajtják és jobb szivvel megeszik, mint akármely más húst; éppen így Angolában is, hol egy kutyáért gyakran egy néhány rabszolgát odaadnak. Újseelandban s a déli tenger kis szigetein a kutyát kedvesebb eledelnek tartják, mint a disznóhúst, de előbb növényiápszerrel hizlalják meg. Elmondandónk többi részét a jövő alkalomra kell halasztanunk.

A mult Januar Kolozsvárt.

Januar az esztendő éjjelében az éjfél képezi, a télnek — az időjárásbuvárok értelme szerint — középső hónapja. A hideg nálunk ezen hónapban szokta erejét megfeszíteni, ekkor hág legmagash fokra; Kolozsvárt tíz évi kísérletekből vont középszám szerinti hőmérséke $4\frac{8}{10}$ hideg fokot teszen, melyet azonban az egyes évek Januarjai vagy tulcsapongnak, vagy rajta alól maradnak. A közelebb multat éppen nem vádolhatni azzal, mintha valódi szigoru jelleméből kivetkezve elpuhult, vagy magát hanyagul viselte volna; nem, ezt teljességgel nem tette, mert a hévmérő kényesője 3-dikától fogva egészen 31-dikeig még a nap legmelegebb óráiban is alig tudott egyetlen egyszer

(24-dikén) fölvergődni a nullával jelelt fagy-pontig, hanem rendesen azon alól mélyen állott; reggelként 12—15 fok hideggel nem egyszer találkozunk, mi az utcákon járó emberek lábait szembetűnőleg meggyorsította; a belélegzelt hideg, tömött s így több oxygent tartalmazó levegő hatása nagy mértékben hasonlított ahhoz, melyet akkor szokott az ember érezni, midőn kísérleteknél oxygent szív bé. A hideg legnagyobb ereje 29-kére esett, midőn a hévmérő a nullán alól 18 fokra csökkent (a kórháznál, hol a szél szabadabban találta a hévmérőt, állítólag $19\frac{1}{2}$ hidegfokra csökkent. Ezen kicsapongás szinté elérte a szélyső határt — a 21 hidegfokot — minél fenebb hágni a kolozsvári hideget még biztos kísérlet nem tapasztalta. Átalában véve mégis a mult Januárt inkább tartós, mint tulcsapongó hidege tünteté ki. Alig volt oly napja, mely azt ne akarta volna velünk erőnek erejével elhíttetni, hogy valamely látatlan kéz vagy bennünket varázsolt a földsark közelébe, vagy ez utolsót a mi körünkbe. Ha vissza emlékezünk Julius meleg napjaira, midőn csaknem észak-afrikai meleg zárt szobáinkba, alig beszélhettük rá magunkat arra, hogy a földnek azonegy pontján lakunk most; aztán lehet-e csodálkozni, ha gyakran eszméink sőt nemzeti életünk is oly ellenkező irányban kicsapong; hisz az csak égalyunk viszonyait tükrözi vissza. Nyugoton, hol a víz és szárazföld egymásnak ellenörködnek, sem a tél sem a nyár nem fejthetik ki oly tisztán jelmeiket, mint nálunk, ott a mi mult Januarunknak hasonló erélyü párja ismeretlen. Ezért van aztán, hogy az angol kabát nálunk nem téli, hanem őszi és tavaszi öltözet; a mi téli köntöseink orosz jellemet hordoznak magukon.

Gondolhatni, miképp a tartós hideg, ha a mezőket meztelen találja, nem kevés kárt okozott volna azon mezei terményekben, melyekhez a reménység kötele oly sokakat csatol; ez esetben az élelmi szereknek különben is elég magas ára még jóval növekedendett, s így nem kevés okunk lett volna a jövővel aggódva

nézni szembe. Ezt igazolja jelenleg Háromszék, hol a decemberi száraz hideg szelek a vetések nagy részét semmivé tevén, a gabona a brassói piacon aránylag nagyon magasan áll. De a természet gyöngédebb lévén az emberekhez, mint ezek ő hozzá, melegen tartó takarót vont csak hamar a vetésekre, nagy mennyiségű hóval borítván bé a földet; és így e tekintetben nincs okuk gazdáinknak ezennel panaszkodni.

A délnyugoti szél nem egyszer kísértette meg kinyomni az északit az uralkodásból, de győzelme igazán csak ideig-óráig tartott s a rövid időre enyhült levegőt viszont csipős hideg váltotta fel, emlékeztetvén bennünket, hogy a tél délszákát éljük. Az ily szélküzdések alkalmával az ég ködbe borult, mintha fájdalmát akarta volna kijelenteni a küzdelem felett. Ily köddel borult nap volt 25-dike is, midőn köztudomás szerint Pál napja van. Azok, kik hisznek ama példabeszédnek „*Pál fordul köddel, ember meghal döggel*” és tudták azt is, miszerint a pusztító cholera csakugyan mind inkább fenyeget, a két dolog kombinálása által nem éppen kellemes következtést vontak jövőre nézt.

Városunkban és környékén a himlő folyvást erősen uralkodik s minden rendű és rangu családoknál érezteti súlytó hatalmát. Azok, kik a ragályokat (contagia) oly természetű anyagoknak tartják, minő a kovász, élesztő stb. és azt hiszik, hogy mindenik munkássága ugyan az, tán bámulni fogják, miképp a mult hónapi tartós nagy hideg miért nem szegé éppen ugy erejét a ragályoknak, mint megtöri a kovász, élesztő stb. hatalmát.

Ha a mult Január időjárását s általában egész telünket más évi Januárok időjárásával és telekkel összehasonlítjuk, ugy találjuk, miszerint az oly évekéhez áll legközelebb, melyek mind jó gabonatermő évek voltak; ilyenek 1835, 1836, 1838 és 1844. Azonban ebből még korántsem következik szükségképpen, hogy ez év is gazdag aratással jutalmazza a mezei gazda fáradozásait, noha, ha igaz ama közmondás „sok ho

sok búza” jót reményleni elég okunk van; nem következik pedig szükségképp azért, mivel az emberi fürkésző ész még nem fedezhetett fel semmi oly kapcsot, mely kemény telet szükségképpen heves, áldásos nyárral párosítson. Ugyanis mi okoz nálunk kemény teleket? nem egyéb mint az északi szelek tartós nralkodása, melyek száraz természetöknél fogva az eget földerítvén, útat készítenek arra, hogy földünk teste meleget könnyen kisugározhassa a magas ég felé, vagy más szókkal meghülhessen. Ámde másfelől a heves nyarakat is ugyanazon északi szelek föltételezik, melyek az eget földerítvén, azt eszközlik, hogy a nap meleg sugárai könnyebben elterjedhetnek és nagyobb sikerrel munkálhatnak földünken. És ugyan kérdem, fel lehet-e azt tenni, hogy a kemény telet eszközző északi szél egész éven át uralkodjék? ezt követelni akarni egy oly folyamtól, melynek árkait emberi hatalom nem szabályozhatja, igen tulságos akarat.

Azon fölvétel, mely kemény tél után jó tavaszt jósol, biztosabb alapon nyugszik. Igen, mert a jótékony nap őszesesen véve egyik évben éppen anynyi meleget bocsát földünkre, mint a másikban; minélfogva, hogy ha a földszin különböző részei igazságos osztozó testvérek volnának s a kapott meleget mindig egyformán osztanák meg, ugy egyik télnék, nyárnak vagy hónapnak, sőt az esztendőnek sem lehetne sem hűsebbnek sem melegebbnek lenni más-évi testvéreinél. Hanem a meleg megosztása különböző évek folyamában nagyon ingadékonny lévén, rendszeren ugy szokott történni, hogy egyik vidék vagy földrész vagy sanyarog vagy szép kedvezésben részesül, de mindig valamely más társarovására, ugy hogy például lágy télben mindig biztosan kérdehetjük, vajjon hol fáznak, kemény hidegben pedig, vajjon hol melegszenek helyetünk? Ennek aztán jövőre nézve az a következtetése, hogy tavasszal, midőn a jótékony napsugárok eljönnek a föld hótakaróját felszaggatni s helyébe zöld palástot fölvenni: munká-

jok jóval könnyebben sikerül az oly vidékeken, a hol lágyl tél volt, mint a kemény tél sanyargatta tájakon, hol a fagy és hó megolvadása sok meleget elsajátítván (mivel egy font hó megolvasztására anynyi meleg kell, mennyivel egy font vizet legalább 60 R. fokra lehetne melegíteni) a tavasz bajosabban győzendi meg és tolja ki helyéből a telet. Ennek következtében ezen vidék hideg levegője mérgesen csap bé a lágyl telü vidék hamar enyhült levegőjébe s az unalmas vendéget — a telet, melyben már magukat a lakók egészen tulesetteknek vélték, kicsinybe ujra visszazaidézi. Itt tehát a kora tavaszt gyakran zavarják meg zavaros, fagygyal teljes hives napok, a mi — ellenkező okból — a hideg téllal birt vidéken nem történendik, hol a tavasz későbbben áll elé ugyan, de zavartalan meleg napjaira annál biztosabban számíthatni.

Derült napunk általában több volt mint borult, jelesen derült volt 22-dike is, midőn tudomás szerint Vincze napja van s így az ismeretes közmondás „*hogy ha derült Vincze, megtelik a pincze*“ jó reményre jogosítja a bortermesztőket.

A libánoni czedrus.

Nem sokkal ezelőtt egy czedrusfa — talán az első a Libánonról valaha Európába hozottak közül — diszlett a párizsi növénykertben, és anynyira kedvencz fája vala a népnek, hogy örömet el-elregélt ültetése történetéről s az eseményekről, melyeken idők folytával átment. E fa élete megérdemli, hogy egy pillanatig mi is mulassunk vele. Egy francia vándor Palestínán útaztában a Libánon sudar czedrusai között egy kis csemetére talált, melyet el akara útazása emlékéül hozni. Gondosan kiásta a kis sarjat a gyökszalakat környező földdel együtt, s nem levén jobb virágédénye, kalapjába ültette és a legnagyobb gondal ápolgatta. Az út haza felé folyvást zordon és viharos volt s oly szo-

katlan hosszszason tartott, hogy a hajón az ivóvizben nagy szükségét kezdenek szenvedni s kénytelenek voltak az italrészt mindenkinek kimérni. A kapitány naponként két, a hajóslegények egy pohár vizet kaptak, de a szegény útazóknak bé kelle érniök egy fél pohárkával. Ily nagy hiányában a víznek a kis czedrus számára természetesen egy csepp sem jutott. De a mi útazunk gyermekiesen szerette növénykéjét s égető szomja mellett is naponta megosztá vele fél pohárka vizét, — ennek következtében a hosszszas szomjazás miatt partra szálltakor már már közel vala végperceihez, a fiatal czedrus pedig hat hüvelyknyi magasságban élettellejesen viritott. A vámvonalhoz érkezve, a kiméletlent csempészet-fürkészők mindenképp fel akarták borítani a kalapot, gondolván, hogy valami becses kincs, drága csipke vagy gyémánt rejlik a föld alatt — ezen gyanuból csak túrni kezdenek benne. Képzeltelhetni a szegény útaz rémületét, ki rimánkodva menynyre földre kéré a vámosokat kiméljék meg kedves csemetéjét, felhozott mindent a szentkönyvi Libánonhegyéről s czedrusairól, beszélt a Dávid házáról és Salamon templomáról, míg végre a vizsgálók megszánták és a czedrus ez-üttal háborítlanul maradt sajátóságos lakában. Így szerencsésen eljutott Párisba, hol gondosan a növénykeribe ültették. Egy szélyes cserepet állítottak melléje védfalul, s felírták reá latin nevét, hogy az egész világ lássa, mily csodanövény rejlik ott. Jó földjében a fa nőtt, nőtt, míg túlhaladt a cserépfalon, melyre már többé szüksége nem volt, mint szintén az érdeket adó latin névre sem; túlnötte ápoló barátját a útazót is, és nőtt míg dús lombjai elég árnyat adhattak a dajkáknak s kisdedeiknek, kik a gyönyörű kertben fel s le futkosva, nyugodni a sűrű sötét galyak hüvöse alá vonultak. A czedrus még mind nagyobbra nagyobbra nőtt, ágait minden irányban kiterjeszté, úgy hogy csakhamar a legkitünőbb fája lön a környéknek. A kert minden madarai hínázhattak volna lombjain, s a szomszéd állatsegreglet minden oroszlanai, tigrisei, majmai, medvéi,

párduczai és éléfántai nyughelyet találhattak volna alatta. Mint legdelibb fa a terjedelmes kertben a népnek is kedvence lön. Csütörtökönként, mikor a kert a nézők számára nyitva szokott lenni, az intézeteiből oda menő vakoknak első kérésök vala: hogy a fa alá vezessék; ott álltak együtt méregetve a fa törzsét, s vastagságából kíváncsian találgatták, mily távolba nyulhatnak ágai. Öröm volt látni a szerencsétleneket mint merültek el a madarak bájzenéjén s mily élvezettel szívták bé kelet fájának illatát. Mellette a távol keletre gondoltak, honnan nekiök az örök világot, egyetlen világosságukat, hirdették. Ők nem remélhették saját szemekkel láthatni a szent földet, de itt azon édes csalódás álma vevé körül, mintha benne volnának, mintha éreznék és tapinthatnák. Ugy látszott, hogy a vakok a siketnémákat is ide varázsolták, mert ezeknek is kedvencz fajok volt a czedrus. Levelei zugásán el-elmerengve a vakok, látni vélek a fát, és a siketek az ágakon szökdécselő madarak hangjait hallani hitték. Nemcsak a vakok és siketek, hanem a szegény lelenczek — a nép ezen árva gyermekei, kiket szüléik szívtelenül kitaszítottak — ezek is legörömostebb a barátságos fa alatt találkoztak, hogy körulte játszodjanak, vagy komolyabb kedélyökben árnya alá ülve, szemekkel kísérgessék az előttök apjok, anyjok és testvéreik mellett sétáló boldog gyermekeket. Ezen szegény árváknak a czedrus mintegy apjok volt. Évről évre hozzá mérték magukat, legelőször (menynyire vissza tudtak emlékezni) nem voltak nagyobbak az érdes kéreg kihajtásánál, s későbbre már szinte szinte elérték a lecsüngő alsó ágakot ha a szél lefele hajtotta.

E kert végénél egykor egy börtön (St Pelagie) állott, mögorva iszonyteljes épület, szerencsétlenek és vétkesek közös lakhelye. Ezen magas börtön több emeletes volt s a legfelsőig fásztó lépcsőzet vitt. A felső sor czellái éppen oly komorak s elhagyottak voltak mint az alsóbbak, melyekhez könnyű volt a bejárás —

s mégis ezen szerencsétlenek mindenöket oda adták csakhogy fen lakhassanak. S mi tette nekiök a fáradságos magasat oly becessé? Azon körülmény, hogy a kémények ezrei fölött s a cserépfödelek kopár rónáján keresztül a libánoni czedrust láthatták. A szegény fogoly arczát a vasrácshoz támasztva órákat tölthetett a czedruson merengve. E fa egész kertje volt a szerencsétlenek, ki a borult esős napok unalmi alatt azon gondolatlaltal vigasztalta magát, hogy a czedrus holnap még derültebb színben fog mosolygani. Minden barátjoknak, minden látogatónak meg szokták mutatni, s mindenki vigasztalást lelt a gyönyörű fát ily nyomor közepette szemlélhetni.... A szegény foglyok oly büszkék valának e fára, mintha ők ültették volna.

Ki ne indulna szájalomra a libánoni czedrus sorsán? Száz éven át viritott (a czedrusnak kifejlődésére nem kellene századok mint a tölgynek) és éppen századik évében a legszebb, legdelibb fát irgalom nélkül kivágták — csak azért, mert egy vaspályának útjába esett.

Ez éppen tíz évvel történt ezelőtt, s most sivitó gözöny repül át elkorhadt gyökerei fölött. Ily esetek az igaz nem egyszer történnek körülünk, s nekünk a változásokat megszokottsággal kellene néznünk e változó világban — mind e mellett is a libánoni czedrus története komoran hat kedélyünkre.

*r.

CSILLAGÁSZATI ÚJDONSÁGOK.

A csillagászat körében feltűnő s a nagyobb közönség előtt is érdeklal birható újdonságokkal koronkint eddig is kedveskedtünk a „Természetbarát“ t. olvasóinak; ezentul pedig a kitűztük általános rovat alatt folytonosan kívánjuk a nagyobb jelentőségű csillagászati újdonságokról e lapokban értesíteni. Erre minket — noha e téren csak dilettansok vagyunk — a tárgy érdekességén kívül megvalljuk azon némileg jelényző körülmény is birt, hogy a magyar journal-irodalom

a csillagos eget illetőleg eddigi néma szerepével úgy látszik még mind nem akar felhagyni.

1. A legújabb bolygó nem Hora. A legközelebről (Octob. 18-kán 1847) felfödözött s általunk e lapok 72-ik számában bemutatott kis bolygó (planetoid) nem Hora, mint akkor külföldi lapok után előlegesen irtuk volt, hanem mint Herschel előre is ajálja vala FLORA. Azóta a megjelölésére ugyancsak Herschel által javasolt virágszál alaku csinos és jelényző csillagászati jegyet az illetők egyértelemmel elfogadták. Az új bolygócska pályaelemeit legelőször maga a fölfedező Hind Londonban, aztán d' Arrest Berlinben és Oudemans tanász (diák) Leydenben számíták ki; ezen némelyekben egymástól elütő számításokból a közép-adatokat a többi kis bolygók pályaelemeivel összehasonlítva Dr. Jahn „Wöchentl. Astronom. Unterhaltungen“ lapja után mi is sokára közzölni fogjuk. Különbön Flora fölfedezési idejétől fogva mult év decembere 1-jéig $5\frac{1}{4}$ fokkal volt hátráló egyenes emelkedésben, és az egyenlítő-től 15 minutával ment tovább északra, tehát Aldebaran első rangu csillaghoz közeledve a bikában.

2. Vico üstököse. Everett cambridgei elnök Északamérikában azt írja közelebről Schumacher altonai csillagdaifőnek, hogy a mult évi october 3-kán Vico által Romában s ugyanazon hó 11-kén (mint irtuk volt 71 szám. 1130 h.) Rümker, hamburgi tanárnétól fölfedezett üstökös csillagot egy északamérikai nő, Mitchels Mari kisaszszony Nantucketben, már az említett hónap 1-jén fölfedezte volt.

3. Második hold Neptunus körül, orioni ködfolt, új kettős csillag. Olvasóink emlékezni fognak mult évi 60-ik számunkból, hogy Lasell liverpooli csillagász Neptunus kíséretében egy holdat fedezett föl, azóta a főlebb említett amérikai elnök tudósítása szerint Bond cambridgei csillagdaigazgatónak mult év octobere 25, 27 és 28-kán egy 23 láb hoszszu és 15 hüvelyk nyílásu óriási refractorral tett pontos ki-

sérletei után sikerült Neptunus körül még egy (második) holdat is fölfedezni, mely gyöngébb fényü és távolabb van bolygójától mint az első hold. Észlelésére 400 és 1000-szeri nagyítást használt. Ugyanezen óriás refractor által Bond úr szerencsés lön m. év szeptembere 22-kén reggeli 3 órakor az orioni ismeretes nagy ködfoltot számlálhatlan apró csillagokra feloldani, s egyszersemind az azon tájékon levő ugynevezett *Struve hatodik csillagát* kettős csillagnak megösmerni.

(Kolozsvári időjárás adatok) Brassai Samu tanár kísérletei szerint, melyekre nézve megjegyzendő, hogy a maximum és minimum (a napi legnagyobb és legkisebb meleg) mindig az az előtti nap 10 órájától van számítva, s az ugynevezett thermometrograph által tolmácsolva.

Jan.	barometr.	hőmérő	harmatpont.		
29	8h 28,227	-17,04	—	min: —18,00	
	2h 28,227	-11,08	—	max: —10,03	
	10h 28,224	-15,02	—	Derült.	
	8h 28,231	-16,05	—	min: —17,02	
30	2h 28,258	-10,05	—	max: —10,00	
	10h 28,170	-14,03	—	Derült.	
	8h 28,094	-15,02	-22,00	min: —16,05	
	2h 27,989	-9,02	-11,07	max: —8,05	
31	10h 27,780	-12,02	-13,09	Derült.	
	Februar.				
	1	8h 27,611	-13,04	-14,01	min: —14,05
		2h 27,533	-0,02	-2,06	max: +1,00
10h 27,563		-1,08	-3,07	nyugoti fél égbolt borult és felleges.	
2	Borult.				
	8h 27,567	-1,06	-2,08	min: —4,01	
	2h 27,639	-2,07	-0,07	max: +3,05	
	10h 27,704	-0,04	-1,03	Derült.	
3	8h 27,947	-2,05	-7,06	min: —3,00	
	2h 28,019	-0,09	-6,04	max: —0,09	
	10h 28,132	-8,08	-10,03	Derült.	
	4	8h 28,353	-12,06	-15,01	min: —13,00
2h 28,353		-8,08	-10,07	max: —8,00	
10h 28,421		-12,08	-15,04	Derült.	
Derült.					